

Drahý příteli Miloši,

musím se nejprve omluvit za dvě věci, jimiž se proti Tobě proviňuji. Předně za to, že tu používám Tvého textu, který nebyl určen mně a zejména ne k tomuto účelu. Za druhé pak proto, že chci s Tebou polemizovat. Nedělám to z nahodilého nápadu ani pro nahodivší se příležitost. A sám zajisté dobře víš, že to vůbec nedělám proto, že bych měl něco proti Tobě. Vysoce si cením řady z Tvých textů, jež si v posledních letech napsal. A nejen proto, že jsou skvělé napsány, ale také proto, že s nimi mohu souhlasit. Ale tenhle poslední článek, jehož copyright teď porušuji, ve mně vyvolává rozpaky, pochybnosti a nesouhlas. Zejména také proto, že byl určen lidem, kteří nebyli od mládí krmeni náboženskou kašičkou jako Ty nebo já. Možná, že dělám chybu, že se dopouštím nepravosti, když se chci kriticky pustit do toho, co sám, nazýváš „dosti intimním vyznáním“. Možná, že bych měl kolem Tvého „dosti intimního vyznání“ raději chodit po špičkách, jak velíš činit celému světu při něčí modlitbě. Ale pak by muselo Tvé vyznání veškerou intimnost opravdu zachovávat, muselo by zůstat zavřeno v pokojíku a nebýt vyvěšováno „na rozích“ jako vyhláška, jako manifest, jako slovo, které má oslovit ty druhé, zvláště ty mladé. Ale takto se nemohu zbavit dojmu, že jsi ničím nepřispěl k tomu, aby se objasnilo, co náleží k centrálnímu obsahu křesťanské zvěsti (a tedy nejenom jaké jsou perspektivy křesťanství, kteréžto úlohy se výslovně vzdáváš). Avšak také v některých ohledech formálních se po mém soudu mýlíš s postižením možností a úkolů, které jsou spjaty s existencí věřícího v dnešním světě. A to zase souvisí s ne dosti pronikavým viděním dějinné situace, do níž jsme postaveni. A tak mi opravdu nejde jen o příležitost se vyjádřit a vymezit, nýbrž cítím se povinen a zavázán něco k tomu říci.

Mluvíš o strašidle anonymity a totality; a proti němu stavíš křesťanský důraz: jsi jedinečný, nenahraditelný. A tady se musím zeptat: platí toto tvrzení o jedinečnosti a nenahraditelnosti opravdu pro každého a o každém? Je opravdu pro křesťanství charakteristické, že každého tuctového člověka přesvědčuje o tom, že je „jedinečný a nenahraditelný“? A že tedy vlastně není tuctových, nanicovatých lidí, příslušníků konzumující masy, vzdálených vši osobitosti a neschopných tvořivosti a svébytnosti? Kdyby to takto platilo, pak není křesťanství ničím jiným než lží a podvodem, pak je skutečně opisem. Skutečnost je bohužel taková, že někteří lidé jsou nuly. Zdá se dokonce, že právě v moderní době těch nul přibývá. Je mnoho lidí, kteří nenašli místo ve světě lidí, kteří se buď spokojují se svou anonymitou šroubku v obrovském soukolí, anebo zůstávají vnitřně rozerváni a frustrováni vědomím vzdálenosti svého života od jakéhokoliv podstatného smyslu. V moderních společnostech stoupá procento zoufalých a rezignovaných pochybovačů a cyniků, kteří se přizpůsobují a kteří předstírají. Zastírat tento otřesný fakt rádoby theologickou větou, že ve vztahu k Bohu je každá lidská duše jedinečná, znamená podílet se na iluzích a na vytváření v dané situaci jen alternativního falešného vědomí žijící generace. Říkat tuctovým lidem s prefabrikovanými zvyky i názory, že jsou „jedineční a nenahraditelní“, znamená poskytovat jim „náboženství“ v Marxově smyslu, tj. uskutečňovat jejich jedinečnost a nenahraditelnost ve fantazii, protože jako lidské

bytosti žádnou pravou jedinečnost a nenahraditelnost nemají. V naprosté shodě s Marxem bych v takovém případě prohlásil, že odstranění takového iluzorní jedinečnosti a nenahraditelnosti lidí je nezbytným požadavkem a předpokladem jejich skutečné jedinečnosti a nenahraditelnosti. Ale i tady platí, že „požadavek vzdát se iluzí o svém postavení je požadavkem překonat postavení, ve kterém je zapotřebí iluzí“. Kritika náboženských iluzí o jedinečnosti a nenahraditelnosti „tuctových“ a „zbytečných“ lidí se proto musí stát kritikou „slzavého údolí, jehož svatozáří je náboženství“, tj. kritikou skutečnosti, že tolik lidí je zbavováno veškeré osobitosti a možnosti osobitě jednat a že tolik lidí žije mdle, tuctově a nudně, tedy *de facto* odlidštěně a ne-lidsky. Souhlasím s tím, že každý člověk je povolán k jedinečnosti a nenahraditelnosti, každý je pozván k tomu, aby se stal osobností, aby se stal „duší“. Ale vůbec nesouhlasím s tím, aby se každý za jedinečného a nenahraditelného prostě považoval, aby se jeho jedinečnost a nenahraditelnost prohlásila za hotovou věc. Ve vztahu ke skutečnosti je na místě kritika – a návod k překonání deprimujícího stavu. Otázka není, zda každý člověk je jedinečnou a nenahraditelnou bytostí; zcela jistě není. Otázkou je, jak se takovou jedinečnou a nenahraditelnou bytostí může a má stát. A na tuto otázku bude nebo nebude křesťanství schopno dát odpověď. Odpověď ovšem, která neposkytuje jen iluzi řešení resp. iluzorní řešení. Budoucnost křesťanství záleží např. v tomto konkrétním případě na tom, zda nezůstane jen při opakování starých pouček a fráží (byť byly kdysi sebevíc oprávněné a účinné), nýbrž zda bude schopno nabídnout nové praktické řešení a zda je bude schopno také účinně realizovat.

Ocitli jsme se dnes také v dosti kuriózní situaci, která se vůbec nepodobá situaci v podobenství o zbloudilé ovci, které zmiňuješ na podporu svých tezí. Dnes nejde o jednotlivé zbloudilé ovce, nýbrž o celé stádo, které zbloudilo i s pastýřem. Jednotlivá ovce, vzdálivší se od stáda, ani moc neriskuje, neboť pastýři jsou buď hlupáci anebo uzavřeli dohodu s vlky; naproti tomu ovce – outsider má šanci, že právě v distanci od stáda najde tu pravou cestu. A že po této nové cestě, o které pastýři nevědí nebo nechtějí vědět, se postupně vydají i další její družky. Pastýř, který se dnes stará o tzv. zbloudilé ovce, nevystupuje proto v roli zachránce, nýbrž v roli cenzora a policajta, neboť každá zbloudilá ovce je pro něho vážnou hrozbou, protože má šanci, že najde jinou, lepší, správnou cestu. Když dnes pastýř opouští stádo ovcí, aby se vydal za jedinou ovcí zbloudilou, nedělá to pro její, ale pro své zachránění. Nejvýznamnějším problémem dnešních společných „stád“ nejsou jednotlivé zbloudilé ovce; ty jsou spíš jedinou nadějí zbloudilého stáda. Přesněji řečeno: mezi tzv. zbloudilými ovci je zapotřebí rozlišovat dva typy, jedny, které jsou nekonformní, aby na chátrajícím stádu parazitovaly ve svůj prospěch, a druhé, které otvírají nové pohledy a nové cesty. Někdy je určení typu snadné, ale jindy téměř nemožné. Teprve budoucnost ukáže jejich povahu a určí jejich typ. Vzpomínám, jak profesor Patočka vykonal přednášku v Dejvicích těm, kteří jej vyslyšeli a kteří se pohrdavě vyslovovali o Plasticích a vůbec o undergroundu jako o okraji společnosti. Patočka se jich tehdy zeptal, zda slyšeli něco o Gaussově křivce, a pak jim vyložil, co to je. Že má vysoký střed a nízké okraje, že společnost je stále v pohybu a že vždycky

přesouvá svůj střed směrem k jednomu ze svých okrajů. Že však je nesnadné a někdy nemožné říci, který z obou okrajů společnosti znamená její budoucnost. – A to staví, Miloši, Tvůj výklad a Tvé použití onoho podobenství ještě v jiném smyslu na hlavu. Ovce, které se drží pěkně svého pastýře a zůstávají poslušně ve stádu, jsou i pro samotného pastýře „bezejmenné“, jsou to tuctové, stádní, masové ovce. Právě tyto ovce „obchází strašidlo anonymity a totality“. Právě příslušník neuvažující, ale jenom konzumující masy je „nula mezi miliardami“, i když přináší svůj podíl vlny a trochu mléka. Na průměrné, poslušné a nemyslíci ovci nenajdeš nic „jedinečného“ ani „nenahraditelného“. Jedinečné a nenahraditelné mohou být právě jen ty ovce „zbloudilé“. Proto jsme často svědky případů, kdy se lidé (zejména mladí) pokoušejí alespoň gestem a formou se distancovat od stáda v domnění, že získávají nebo zachraňují svou osobitost pouhou nekonformností. Je to zajisté signál, svědčící o životní prázdnotě průměru a většiny. Ale je to také veliká výzva, neboť tito lidé hledají něco, co nemají. A je to i nebezpečí, že budou opravdu ztraceni, když nenajdou. A že skončí v negaci: buď v rezignaci, v hořkém cynismu anebo v revoluční romantice. Což ukazuje, že i nonkonformisté musejí svou „jedinečnost“ a „nenahraditelnost“ nejprve vybudovat, že ji musejí nějak dosáhnout, že ji na něčem musejí teprve založit. Neplatí tedy, že dokonce i „zbloudilá ovce“ má své jméno, nýbrž právě naopak, že dokonce i „zbloudilá“ ovce si své jméno musí vysloužit a zasloužit. Souhlasím, že samotná „práce a podmaňování země“ nestačí; ale trvám na tom, že nesmějí chybět. Zvláště však trvám na tom, že nesmí chybět reflexe, rozvažování o tom, zda to, co dělám, je vskutku smysluplné a zda se podílí na nějaké celkové smysluplné aktivitě – anebo zda jeho smysluplnost je jen partikulární a vposledu zdánlivá, protože troskotá s celkem, na němž se podílí. Zajisté ani získání celého světa nevyváží škodu na duši; ale víme rovněž, že svou duši nejspíše zachrání ten, kdo ji obětuje – tj. kdo něco udělá pro druhé, pro bližní, pro lidi, pro svět. Tím se však dostáváme k druhému punktu.

Protiklad, který tu předpokládáš a na kterém stavíš, je chudý a jen zdánlivý. Není totiž pravda, že jsou to „ti rozhodní, mocní a silní“, kteří rozhodují o našem světě a kteří tvoří dějiny – pokud dokazuješ, že křesťanství tento způsob „staví na hlavu“. Je absurdní a hluboce nepravdivé, že „událostí, která rozhodla o budoucnosti vesmíru“, je poprava, „smutný a drastický konec vyděděného člověka, neúspěšného, poplivaného a zmučeného, kterého opustili ze strachu i nejbližší přátelé a stoupenci“, a že „smrt Ježíše Krista proměnila svět“. To je jen náboženská romantika, romantické, přesněji: kýčovitě prožívání něčeho, co má svůj střed docela jinde, tedy něčeho okrajového. Na kříži zemřely tisíce a desetitisíce lidí (např. vzbouřivších se otroků atd.). O čem vypovídá jejich masové popravování? Proč smrt tisíců nezměnila nic (nebo téměř nic) a proč smrt jediného člověka by měla proměnit svět? Jenom proto, že sama smrt není ničím rozhodujícím, že není koncem s definitivní platností, že není schopna anulovat to, co je před ní a po ní a kolem ní, tedy, že je jenom něčím okrajovým, co dostává nebo ztrácí svůj význam v souvislosti s něčím dalším, jiným. Smrt může být opravdovým životním krachem, ale pouze v tom smyslu, že se stává výrazem životního krachu, který se

dlouho připravoval a který nastal již předtím. A smrt může být také vítězstvím – nad sebou, nad druhými, nad okolnostmi – ale zase jenom v kontextu, v němž se stává symbolem, znamením a výrazem vítězství, jež je na prvním místě vybojováno na jiném kolbišti. Smrt je něco jako nula za nějakým číslem. Smrt může znamenat oběť života v nasazení za něco, co dává smysl životu; velikost smrti může spočívat jenom v její službě životu. A smrt může také podtrhnout a vyzvednout to, proč stálo za to žít a pracovat. Význam Ježíšův není a ani nemůže být v jeho smrti, nýbrž jenom v tom, co dělal a říkal, když žil, a co svou smrtí jen stvrdil a zpečetil. Na první pohled může jeho poprava na kříži vypadat jako krach; na první pohled se může zdát, že se svým kázáním lásky a péče o slabé a ponížené ztroskotal, když byl poplíván a mučen a opuštěn i svými nejméně spolehlivými. Víme však, že to nebyl konec, nýbrž naopak začátek neobyčejného rozmachu jeho programu i hnutí, které pak opravdu proměnilo svět. Kdo dobře a zevnitř porozumí, oč Ježíši Nazaretskému opravdu šlo, ten se musí ovšem tázat, zda právě dějinný úspěch křesťanství v příštích staletích nebyl jen novým, vážnějším krachem Ježíšova programu a učení. Přesto považují za romantický nesmysl mluvit o tom, že „rozhodující v dějinách světa není úspěch, ale právě utrpení“. I kdyby to byla pravda do slova a do písmene, znamenalo by to, že utrpení je nejlepší cestou k úspěchu, takže bychom se zase onoho „úspěchu“ nezbavili“. O úspěch zkrátka vždycky jde – jenomže ne o úspěch za každou cenu, nýbrž o úspěch, který znamená vítězství pravdy, spravedlnosti, pokoje atd. Čili záleží na tom, co vlastně považujeme za úspěch skutečný. Nepochybně je na místě odhalovat leccos z toho, co se běžně považuje za úspěch, jako nicotnost nebo dokonce životní neúspěch a krach. Musíme si vyjasnit hledisko a stanovisko kritéria. Ale nedbat na úspěšnost může opravdu jen šílenec a zoufalec. Ze lži se jistě nestane pravda, když dočasně zvítězí, pravda se nekonstituje tak, že některá lež zvítězí. Pravda je pravdou, ať v dané chvíli vítězí a je uznávána, anebo naopak prohrává a je potlačována. Ale vždycky jde o to, aby pravda zvítězila a abychom jí my ze všech svých sil k vítězství dopomohli. Všechno naše utrpení má smysl jen tehdy, když slouží takovému vítězství. Řekneme-li, že „svět nenesou ti silní a mocní, ale právě slabí, bezmocní a nemocní“, je to apartní paradox, v němž může být zrno pravdy. Ale toto zrno pravdy můžeme (a měli bychom) vyslovit také bez zbytečného paradoxu.

Píšeš o „trýzni a třeba o docela zbytečném trápení zapomenutého člověka“, v němž se dovršuje „veliké drama vykoupení“. To je hluboce nepravdivé. Je-li nějaký člověk skutečně zapomenut, pak nic neznámá a jako by vůbec neexistoval. Cena člověka je v tom, co prolamuje jeho uzavřenost v sebe a tedy také jeho zapomenutost. Nemám tu na mysli pomníky rozličných typů ani záznamy dějepisců. Není důležité, že nevíme nic o vynálezci páky nebo kola apod., ale že jejich vynález žije – že se s ním pracuje, že nebyl „zapomenut“. A je-li nějaké trápení „docela zbytečné“, pak bylo marné, nebylo k ničemu a svět se bez něho mohl obejít (a měl obejít). Utrpení má své místo v lidském životě nejenom proto, že se mu nedovedeme vyhnout; má resp. spíše může mít i vysoce pozitivní smysl. Ale ten smysl je třeba nahlédnout, ba utrpení jako *factum brutum* je třeba usilovně do rámce smysluplnosti vtáhnout, smysl mu „dát“, určit mu

místo ve smysluplně prožívané osobní historii. K plnosti lidského života náleží schopnost unést nezdár a zklamání, ale také úspěch a slávu, aniž bychom se tím nechali deformovat. Ale jde ještě o něco většího. Člověku, kterému se všechno daří nebo který všechno snadno dosahuje, není docela lidský, jako by mu chyběl nějaký rozměr, hlavně hloubka. Teprve v průšvihů se ukazujeme sami sobě i jiným, jací vlastně jsme. A teprve v utrpení získáváme pravou lidskost, lidský vztah k druhým lidem. Neklesat na mysli v průšvihových situacích, umět snášet utrpení i příkoří, zbavit se netrpělivosti a umět čekat, být schopen odstupů a myslet v širokých kontextech, zasahujících hluboko do minulosti i do budoucnosti – to jsou nezbytné ingredience života vsutku lidského. Proto se nemáme průšvihům ani utrpení vyhýbat. Nicméně to všechno nic nemění na skutečnosti, že na utrpení samém a na průšvihích samotných nic pozitivního není. Každé plus z nich musíme vydobýt, tvrdě vykřesat. Do dějin lidských pokroků (či pokroků lidskosti) se nikdy nezapisuje samo utrpení, ale jenom způsoby, jakým je neseno a překonáno. Myšlenka, že „v jakémkoliv utrpení kohokoliv je třeba tušit kus svatosti“, je sice rusky ortodoxní, ale zpozdilá a klamná. V tomto ohledu jsou naše české tradice jednoznačně zakotveny na Západě. Solidarita s trpícími, k níž nás vede Ježíš, musí být chápána jako neustálé úsilí o zmenšení a omezování utrpení na této zemi, ne jako tabuizování trpících nebo nečinný obdiv k nim. A jestliže Ježíš varuje před násilím a mocí, pak především proto, že jsou vposledu a v rozhodujících ohledech neúčinné, ano bezmocné. Skutečná moc se prosazuje nenásilně, tj. „v bezmoci se dokonává“. Chceš-li, můžeš mluvit o tajemství; ale ve skutečnosti na tom nic tajemného není. Všechno je až průzračně jasné. Pravda vnucována lidem násilně, se nutně stává lží; spravedlnost, o níž rozhodují biřicové, se stává zvlí. Člověk nemůže vydupat ze země strom; může však zasadit semeno nebo sazenici, zalévat, štěpovat, pěstovat. Ale při všem tom pěstování musí rostlinu či strom nechat, aby rostly samy. Jejich samovolnému a samostatnému růstu může napomáhat, ale jen druhotně a okrajově. V tomto ohledu se pravda a spravedlnost chovají jako živé bytosti: není možno je zasadit kamkoliv a pěstovat kdekoliv, ale je třeba vyhovět jejich požadavkům a vytvořit pro ně podmínky. Jednou z podstatných podmínek vlády pravdy a spravedlnosti je uložení přísných mezí těm, kdo mají moc a kdo používají násilných prostředků. Společnost se bez moci a mocenských metod neobejde; ale ten, kdo má v ruce moc, nesmí rozhodovat o tom, jak mají psát spisovatelé a jak mají malovat malíři; nesmí rozhodovat o tom, co je právo a co bezprávi, neboť právo tu je především proto, aby chránilo slabé před mocnými a silnými.

„Jsme-li na okraji společnosti, na okraji dění a zbaveni vlivu, nemusíme si stýskat.“ To nezní přesvědčivě. Nemusíme si stýskat, jsme-li na okraji dobrovolně a vzdáváme-li se ze svého rozhodnutí svého vlivu. Ale máme na to právo? Což pravda nevolá také nás, abychom jí přispěchali na pomoc? Copak nám může být jedno, že národ upadá a společnost se zmítá v křečích? Můžeme lhostejně přihlížet k tomu, jak nekompetentní lidé rozhodují, jak hlupáci manipulují těmi, kteří něco dovedou a něco znají, jak násilníci utlačují a trýzní slabé? Jsem ochoten připustit, že jsou takové podivínské povahy, kterým je dobře o samotě a stranou dění. Trvám však

na tom, že na toto své podivínství mají právo jen tehdy, když společenská soukolí běží hladce a když je právu a spravedlnosti a pravdě dáváno zadost. Ale v dobách krize si nikdo nesmí libovat, že je na okraji dění, že je za větrem a že nemůže nic dělat. To je pak zbabělá výmluva a morální selhání. Nežijeme v pralese, ale ve společnosti, v obci, ve státě. Máme nejenom svá občanská práva, ale také své občanské povinnosti. Jednou ze základních občanských povinností je odpovědně sledovat, aby se ve společnosti neuhnázdila zločinost, aby násilníci neovládli rozhodující místa a prohnaní lháři aby neměli vrch nad slušnými lidmi. Kdekoliv se setkáme se štrébry, kteří nemilosrdně odstraňují z cesty za vlastním úspěchem všechny, kdo jim překážejí, a užívají k tomu jakýchkoliv nečestných a špinavých prostředků, je naší lidskou a občanskou povinností jim v jejich cestě co nejvíce bránit, dokud začínají. Až vyrostou příliš do významu, bude možná už pozdě. Každý z nás odpovídá nějak za to, co se kolem něho děje: buď se zlu přispůsobuje, nebo se mu protiví. Je pouhou iluzí, myslíme-li, že to můžeme nechat běžet kolem sebe, aniž bychom tím byli podstatněji zasaženi. Zlo nás nakonec strhne, a strhne nás ve chvíli, kdy už opravdu nebudeme mít žádnou šanci postavit se na odpor. Nevidím v tom nic následování hodného, odejde-li někdo z nemocné společnosti vlastní do pralesa, aby léčil nemocné. A učiní-li to theolog a filosof, mohu to chápat jen jako výraz hlubokých pochybností nad sebou, nad vlastní společností i nad celou kulturou a civilizací (včetně theologie a filosofie). Aby mi bylo rozuměno: jsem dalek všech výčitek. Ale považuji to za přiznané selhání a za pokus vyvážit toto selhání způsobem nějak přijatelným (relativně přijatelným, neboť ani tady se nemůžeme vyhnout námitkám a pochybnostem).

Ostatně Ty sám svými závěrečnými slovy dotvrzuješ, že Tvá myšlenka není zdaleka tak radikální jako Tvé formulace. Je přinejmenším jasné, že nedoporučuješ „se zahrabat“, nýbrž naopak „vytvořit dějiny a rozhodovat o budoucnosti světa“. V tom naprosto souhlasím, i když odmítám se s Tebou rozněžňovat nad bezmocí, bezbraností a utrpením těch slabých. Křesťané zatím v posledních staletích neukázali mnoho schopnosti pomoci nemocným společností, ba ani mnoho schopnosti jen porozumět podstatě jejich nemoci (a svému podílu na ní). Ale protože tento svět vypadá tak, jak vypadá, v neposlední řadě také v důsledku dějinného působení křesťanství a křesťanů (které někdy nebylo, ale jindy také dokonce bylo v souladu s Ježíšovým učením), je povinností křesťanů se k nejnovějšímu světovému vývoji neobracet neodpovědně zády, ale vzít na sebe kus břemene moderního člověka. Přiznám se, že se mne často zmocňuje nevěle a hněv, když vidím, co dnes dělají lidé, kteří si říkají křesťané. Musím však přiznat, že nevím o žádném hlubším pochopení člověka v jeho jádře, v jeho podstatě, než jaké je obsaženo v evangeliu. Křesťanství je ovšem již několik staletí v hluboké krizi; nejsem si zdaleka jist, že z ní vyjde vítězně, ba ani že ji vůbec přežije. O jednom však nepochybuji; ať přijde nové dobré poselství, dobrá zpráva z jakékoliv strany, bude navazovat na tradici starozákonních proroků, na Ježíše a na největší postavy křesťanských dějin. A i když doje k tomu takřka neuvěřitelnému zázraku obnovy samotného křesťanství, bude to znamenat obrovskou proměnu, při níž bude nutno mnohé očistit a mnohé odhodit,

aby bylo zachráněno podstatné. V křesťanském životě i myšlení je přítomno mnoho skličujícího haraburdí, mnoho psychologicky důmyslných sebeklamů, mnoho demobilizujících polopravd, mnoho ideologičnosti a přímo prolhanosti (kolik jen je tu farizejství a koketerie) a zvláště příliš mnoho schizofrenie, kterou právě křesťané nakazili celý dnešní svět. To všechno musí být nemilosrdně vymeteno. Ale kdo bude schopen se toho podejmout? Vždyť my všichni jsme tím zasaženi, potřísněni, vnitřně pokaženi; nevidím nikoho, kdo by vyčistil ten Augiášův chlév, jímž je na prvním místě právě církevní křesťanství a církevní organizace. Je to smutný a disgustující pohled, který je důvěrně znám pouze těm, kdo se dívají zevnitř a kdo se nenechají oslepit všelijakými pozlátky. Ale jedině ten, kdo tím otřesen z pohledu zpod brýlí mámení projde, bude snad dost zralý, aby spolu s jinými podobnými učinil první kroky po nové cestě, která se tak otevře pro všechny, pro celý zmatený svět. Byl bych rád, kdybych se toho dožil, abych mohl také říci: Nyní propuť, Pane, služebníka svého v pokoji, nebo viděly oči spasení tvé, kteréž jsi připravil před obličejem všech lidí.

Buď zdrav!

Tvůj Ladislav Hejdánek

Červen 1978

Miloš REJCHRT: Křesťanství dnes a zítra

Má-li stoupenec nějakého hnutí vydat počet ze své víry a naděje, obvykle v závěru upadá do vyhlašování nadnesených jistot. Zatím to s námi sice valně není, ale již dnes lze pozorovat potěšitelné úkazy, a zítřky, ty už zpívají docela po našem. Nejsem tohoto pokušení prost, proto svou euforii po tázání po budoucnosti křesťanství krotím základními křesťanskými dokumenty, hlavně spisy Nového Zákona. Samotného mne překvapilo, že novozákonní písemnictví ani nepočítá s tím, že by křesťanství vítězně podmanilo svět.

V horečnatých vizích Zjevení Janova prchá na sklonku času žena (zřejmě církev) na poušť, a ačkoliv kosmický zápas mezi starým drakem, zosobněným zlem, a družinou anděla Michaela končí svržením ďáblovy chasy z nebe, žena na poušti nemá pokoje a ještě i tam ji, bezmocnou a zatlačenou, na zem svržený drak trápí. V evangeliích Ježíš předvídá, že před katastrofálním koncem světa bude evangelium hlášáno ve všech národech, ale zřejmě tím nemíní pokřesťanštění světa; prostě křesťanské poselství zazní, ať už bude přijato či ne. A obecnému přijetí se v Ježíšově předpovědi právě netěší – naopak, součástí tohoto výhledu je i ujištění, že „vydávati vás budou na sněmy, budete biti...“. Ve spise „Apoštolské skutky“ nacházíme jakýsi dějinný optimismus, křesťanství se v jeho podání úspěšně šíří světem, dokonce se v osobě apoštola Pavla dostaneme do samého středu světa, do Říma. Celý spis končí radostným zjištěním, že Pavel v Římě kázal o Božím království a učil o Ježíši Kristu „se vší doufanlivostí a bez překážky“. Ovšem je předesláno, že tak činil po „celé dva roky“ – tj. po dobu, než se mu dostalo slyšení u císařského dvora, tedy ve vazbě a bez překážky potud, pokud mu to vězeňské poměry dovolily. Pisatelova spokojenost, že to trvalo „celé dva roky“, než byl Pavel odsouzen a popraven, nepřikládání důležitosti jistým drobným faktům je projevem toho, že křesťanství ve své lepší podobě se dost málo staralo o svou budoucnost. Nejde přece o to, vědět a starat se, jak to dopadne (vposledu, eschatologicky dobře), ale o to, aby bylo řečeno, co řečeno býti má.

Vzdávám se proto pokusu nastítnit perspektivy křesťanství. Nehodlám tentokrát ani postihnout jeho současné podoby, jeho velkou bídu a nenápadné, nadějně rysy. O tom možná jindy. Pokusím se podat jakési dosti intimní vyznání, které si nenárokuje vystihnout křesťanské poselství jeho celosti, ale které by chtělo vyslovit, co mě na křesťanském poselství nejvíce oslovuje ve světě, jaký jest a možná stále více bude.

1) Současný svět buď docela pomíjí jednotlivého člověka, nebo na něj klade zcela určité nároky. Obchází nás strašidlo anonymity a totality. Jsi nula mezi miliardami, kód v centrálním počítači evidence obyvatel. I tam budeš za čas vymazán. Svě místo ve světě vytvoř, vybuduj a vybojuj. Dělej co umíš, prosad se, udělej si jméno. Něco znameněj, stanov svou cenu, realizuj se. Nebo ani to nemusíš, nech se nést proudem jiných anonymů, vyráběj a konzumuj s jinými totéž a prožívej přitom totéž štěstí. I veliké problémy dneška dokazují, jak jsi malý – lidstvo je ohroženo, ekologická

krize postupuje, kontinenty mění svou tvář. Možná vyhyne africká zvířena a lidstvo bude muset jíst řasy. Co jsi ty proti velikosti světa? Z jiné strany se ozývá nesmlouvavé ujištění, že jsi součást celku a tvá cena je úměrná tomu, jak se do celku zařadíš, jak jsi funkční, prospěšný. Tvoje hodnota vzniká tím, že se vzdáš svého rozumu, svého citu i své vůle a ve ztotožnění s celkem se staneš veliký a významný, jako je on.

Z křesťanství slyším docela jasný hlas: Jsi jedinečný, nenahraditelný. Máš své jméno, kterým tě volá sám Bůh. Tvoje cena je taková, že i Bohu stálo za to obtěžovat se za tebe. Tvoje cena a důstojnost není založena na tom, co děláš i neděláš, ale na tom, že se Bohu zalíbilo být s tebou. Svě nedovolitelné důstojnosti můžeš více či méně dostát, můžeš ji promrhat a pošlapat, ale to nic nemění na tom, že právě ty jako jedinečná lidská duše jsi božím partnerem. Jsi tak drahý, že tady dokonce přestává platit matematika. Dva není víc než jedna, ba ani 99 není víc než jedna. V Ježíšově podobenství o zbloudilé ovci opustí pastýř právě těch 99, aby zachránil jednu jedinou. Nejsi tu pro svět, pro instituci či hnutí, jsi tu pro Boha. A to né v nějaké okrajové životní sféře, třeba ve sváteční čas. Právě v tom rozhodujícím a nejdůležitějším nepatříš nikomu jinému a nemá na tebe práva jiný. Pro tebe osobně zemřel Boží Syn a tvoje viny nesl. Obrovské drama vykoupení se týká právě tebe. A když se na výraz svého jedinečného vztahu k Bohu modlíš, ať celý svět chodí kolem tebe po špičkách.

Jistě práce a podmaňování země má svou důležitost. Ale „co je platno člověku, kdyby celý svět získal, své pak duši uškodil?“ Člověk je zařazen do konkrétních společenských souvislostí a má tu své povinnosti. Člověk, viděno z jistého úhlu, je tu pro stát, pro společnost. A ta je tu pro člověka, a člověk pro Boha. To není výmysl personalistických filosofů 20. století, to je myšlenka Tomáše Akvinského z doby „temného“ středověku. Není nic většího a důstojnějšího mezi stvořením, než jsi právě ty. Nejsi anonym, nemusíš si dělat jméno, už ho máš.

2) Velmi dobře víme, co rozhoduje v našem světě a kdo tvoří dějiny. Přece ti rozhodní, mocní a silní. Někdy se stane, že i ti bezmocní a slabí objeví svou sílu a vytvoří kus dějin. Někdy se síla a moc spojí s pravdou a spravedlností a posunou tak svět k jeho lepšímu obrazu. A když pravda a spravedlnost na delší čas poraženy bývají, pár statečných pronese jejich pochodeň dobou temna a pak se třeba zase dostaví úspěch. Úspěch je předpokladem významu v dějinách a k úspěchu je třeba síly a moci. Tak obvykle uvažujeme.

Tento způsob staví křesťanství na hlavu. Letopočet světa se nepočítá od žádné události, která pozměnila mapu světa, ale od narození dítěte. Událostí, která rozhodla o budoucnosti vesmíru, není například vítězná bitva slavného vojevůdce, ba ani nějaké zřejmé vítězství spravedlnosti, práva, zbožnosti, nýbrž poprava. Smutný a drastický konec vyděděného člověka, neúspěšného, poplivaného a zmučeného, kterého opustili se strachu i nejbližší přátelé a stoupenci, kterému se posmívá nakonec i ten lotr, který na sousedním kříži končí stejně jako on. Smrt Ježíše Krista

proměnila svět. Smysl dějin je tajemstvím. Co když rozhodující v dějinách není úspěch, ale právě utrpení? Co když svět nenesou ti silní a mocní, ale právě slabí, bezmocní a nemocní? Není právě utrpení, bezbrannost, vydanost doplněním Kristovy oběti a tím skrytým proměňováním světa. Nedovršuje se v trýzni a třeba docela zbytečném trápení zapomenutého člověka veliké drama vykoupení? Není utrpení něco, co bychom měli přestat zamlouvat, vyhýbat se tomu? Kristus trpěl. Proto v jakémkoliv utrpení kohokoliv je třeba tušit kus svatosti, lidi trpící přijímat jako zvláštní posly tajemství, které jednou bude zjeveno. Křesťanství ale nezůstává jen u vyvolávání zmíněných otázek. Dává i zcela určité náznaky odpovědi.

V Ježíšově vyprávění o posledním soudu, které považuji za klíčové místo celé bible, svolává na konci dějin Pán všechny národy. Rozsuzuje, kdo bude dědičně vládnout království a koho čeká ohnivá výheň. Kritéria jsou jednoznačná. Královského povýšení se dočkají ti, kdo dali jíst hladovému, pít žíznivému, přijali bezdomovce, oblékli nuzáka, neopustili nemocného a navštívili vězně. Do záhuby půjdou, kdo toto opomněli. Až se tomu jak vyvolení, tak zavržení diví. Zvláště ti zavržení jsou překvapeni. Zřejmě na takové prkotiny neměli čas. Zabývali se důležitějšími věcmi, významnými, velikými. Možná byli dobří v technice, v umění, v duchovědách. To je hezké, ale rozhodující v dějinách je solidarita s těmi, kteří trpí. Světa pánem bude ten, kdo nezapomíná na bližního v nozi.

„Nedoufejte v knížatech... nekochá se Hospodin v lejtkách muže udatného“ - zní už se starozákoních spisů. Všechno je jinak. Vzor, který předkládá Ježíš, není atlet, státník, mudrc, ale nehotové, nešikovné a odkázané dítě. „Nebudete-li jako pacholátka, nevejdete do království Božího“. Jsme-li na okraji společnosti, na okraji dění a zbavení vlivu, nemusíme si stýskat. To není útěcha, že ty hrozna jsou stejně kyselé, když nám jsou nedostupné. Důkazem toho je, že i někteří vlivní, úspěšní umělci odejít do pralesa léčit malomocné. Šli se tam zahrabat? Nebo tvořit dějiny a rozhodovat o budoucnosti světa? Odpověď tuším dost jasně a rád si zpívám spirituál o slavném dni, který přijde, kdy „velikost malejch se provalí, kapela černejch ovcí válí“.